

УДК 001:636(09)
© 2010

В.М. Бащенко
Черкасиплемсервіс

РЕПРЕЗЕНТАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ АКАДЕМІКА УААН В.П. БУРКАТА У ГАЛУЗІ ІСТОРІЇ АГРАРНОЇ НАУКИ УКРАЇНИ*

*Наведено аналіз репрезентаційної діяльності
доктора сільськогосподарських наук, професора,
академіка УААН В.П. Бурката у галузі історії
української аграрної науки як ініціатора низки
енциклопедичних і довідкових видань,
співзасновника історично-біографічних серій,
автора багатьох узагальнюючих праць.*

*** Науковий керівник —
академік УААН
М.В. Зубець**

Пострадянський період відзначився становленням державності України, гостро поставивши потребу ґрунтовної інвентаризації надбань, накопичених за всю історію її існування, зокрема в такій важливій галузі, як сільське господарство. В останні десятиріччя зроблено чимало для актуалізації наукового потенціалу нації, об'єктивного й неупередженого дослідження раніше замовчуваних або ігнорованих тем. Значних зусиль до репрезентації наукових здобутків українських учених-аграріїв у світовому інформаційному просторі доклав відомий учений у галузі селекції, генетики та біотехнології у тваринництві, доктор сільськогосподарських наук, професор, академік УААН Валерій Петрович Буркат (1939—2009).

Окремі аспекти багатогранної наукової діяльності вченого вже знайшли відображення в наукових працях дослідників вітчизняної науки [1, 4, 5]. Однак до цього часу його творчі пошуки у напрямі реконструкції історії вітчизняної аграрної науки предметом окремого дослідження ще не були.

Мета роботи — узагальнити найбільш значущі напрацювання академіка УААН В.П. Бурката з історії вітчизняної аграрної науки, обґрунтувати їх значення як методологічної основи для подальшої реконструкції історії сільськогосподарської дослідної справи в Україні.

Матеріал і методи дослідження. Автором використано спеціальні історичні (предметно-хронологічний, порівняльно-історичний), загальнонаукові (аналітично-синтетичний, логічний, системний) та джерелознавчий методи. База дослідження охоплює широке коло матеріалів, основу якого становлять першоджерела.

Результати досліджень. Академік В.П. Буркат відстоював історичну самобутність України як ініціатор низки енциклопедичних і довідкових видань, співзасновник історично-біографічних серій, редактор відомих галузевих часописів, автор численних наукових узагальнюючих праць. Однією із найістотніших заслуг ученого була активна участь у розгортанні енциклопедичної справи в Україні, сприятливі умови для якої склалися лише в останні десятиріччя.

Енциклопедичні видання, опубліковані в радянські часи, були значною мірою заідеологізованими та фрагментарними, не включали цілі блоки заборонених тем та імен, достатньою мірою не враховували світового досвіду. До того ж значна частина наведеного в них матеріалу безнадійно застаріла, оскільки саме за часів незалежності життя української нації позначилося великими змінами в економіці, культурі, науці.

З 1997 р. і до кінця свого життя Валерій Петрович був членом головної редакційної колегії «Енциклопедії сучасної України». Це перше широкопланове довідкове видання, в якому на основі досягнень національної аграрної науки подано сучасну інформацію про всі галузі агропромислового комплексу, становлення і розвиток вітчизняної системи аграрних наук, узагальнено результати багаторічних фундаментальних і прикладних досліджень вітчизняної аграрної науки, висвітлено її сучасний стан [5].

Значний масив енциклопедії — це біографічні статті про видатних учених, які зробили визначальний внесок в аграрну науку, основоположників її окремих напрямів, авторів відомих праць з проблем сільського господарства, почесних та іноземних членів, а також осіб, які мають звання заслужених діячів науки і техніки України, заслужених працівників сільського господарства України, лауреатів Державної премії України або премій видатних учених у галузі сільського господарства.

Академік В.П. Буркат вважав, що провідним напрямом дослідження історії вітчизняної аграрної науки має стати аграрна біографістика, оскільки науку перш за все репрезентують учені як носії ідей. Першим кроком на цьому шляху було започаткування у 1997 р. разом з академіком М.В. Зубцем історико-біографічної серії «Українські вчені-аграрії ХХ століття», у межах якої вдалося зібрати розпоршений матеріал щодо життя та діяльності відомих учених у цій галузі. За відносно невеликий період видавництвом «Аграрна наука» видано 9 книг цієї серії, у яких висвітлено життєвий шлях, наукову і громадську діяльність 1270 українсь-

ких учених. Детальніші матеріали про діяльність учених-аграрів було видано до ювілейних дат. Це, зокрема, монографії, матеріали конференцій, присвячені Ф.Е. Фальц-Фейну, І.І. Іванову, М.Ф. Іванову, І.В. Смирнову, О.Ю. Яценку, Ф.Ф. Ейснеру, М.А. Кравченку, О.В. Квасницькому [3].

Валерій Петрович також був співзасновником започаткованої в 1998 р. біобібліографічної серії «Академіки Української академії аграрних наук». На цьому прикладі він довів, що біобібліографічні покажчики наукових праць є цінним джерелом для вивчення особливостей становлення та розвитку сільськогосподарської дослідної справи в Україні та заповнення бази фактографічних знань відповідного періоду у вітчизняній біографістиці. У цій серії вже вийшли біобібліографії П.І. Коваленка, В.П. Ситника, В.Ф. Пересипкіна, М.В. Зубця, І.І. Мартиненка та ін. За його наукового редагування також видано біобібліографічні покажчики відомих учених у галузі тваринництва, членів-кореспондентів УААН Ф.Ф. Ейснера та М.Я. Єфіменка, професорів І.В. Смирнова та В.С. Коновалова, докторів І.П. Петренка та Б.Є. Подоби [2].

В.П. Буркат значну увагу приділяв розвитку вітчизняної галузевої бібліографії. Він був одним із укладачів тематичного бібліографічного покажчика «М'ясне скотарство: минуле, сучасне, майбутнє. 1950—2004», який презентує монографії, статті, тези, методичні рекомендації, програми з проблем розбудови галузі м'ясного скотарства, опубліковані в Україні за більш ніж 50-річний період. Учений наголошував, що розвиток цієї галузі має спиратися на історичний досвід минулого, творче та розумне використання наукового доробку вчених і практиків, які заклали його міцний фундамент.

Серед наукового доробку Валерія Петровича значне місце посідають праці, що популяризують діяльність окремих науково-дослідних і науково-виробничих установ. Це, зокрема, Українська академія аграрних наук, Інститут розведення і генетики тварин, Національне об'єднання по племянній справі у тваринництві «Укрплемоб'єднання» та ін. Ученим особисто або в співавторстві підготовлено низку видань, що відтворюють основні етапи їх діяльності, дають комплексну оцінку внеску творчих колективів. Досить змістовною є монографія «Нариси з історії інституту» (2008), у якій послідовно висвітлено основні здобутки у галузі тваринництва одних із досить авторитетних галузевих закладів — Київської дослідної станції тваринництва «Терезине», Центральної дослідної стан-

ції штучного осіменіння сільськогосподарських тварин, Інституту м'ясного скотарства та їхнього правонаступника — Інституту розведення і генетики тварин УААН. Процеси їх трансформації відтворено в динаміці та розвитку, невідривності від соціально-економічної кон'юнктури та загального політичного контексту. Слід також зазначити, що ця монографія не є знеособленою історією функціонування окремих інституцій. На фоні відтворених подій постають портрети українських учених, життєвий шлях яких більшою чи меншою мірою пов'язаний з їхньою діяльністю. Це професори В.П. Устянцев, А.П. Редькін, О.А. Соловійов, М.А. Кравченко, Х.І. Класен, І.В. Смирнов, А.К. Скороходько, І.І. Задерій, П.Д. Пшеничний, Ф.І. Осташко, О.В. Квасницький, К.Б. Свечин та інші, яким належить пріоритет у становленні окремих наукових напрямів у тваринництві [3].

Не менш значущим є внесок ученого у популяризацію селекційних досягнень українських учених у галузі тваринництва. Передусім це тематичні довідники «Племінні ресурси України» (1998), «Племінна робота» (1995), «Селекційні досягнення у тваринництві» (2000), які послідовно висвітлюють основні етапи та особливості виведення вітчизняних порід худоби, їх високий генетичний потенціал і відповідність європейським стандартам. Репрезентації здобутків українських учених у галузі селекційної науки у тваринництві також присвячено монографію В.П. Бурката та ін. «Історичні аспекти розвитку теорії селекції у скотарстві України» (2006), де вчений аналізує її становлення та розвиток у контексті соціально-економічних, політичних, загальнонаукових, організаційних, правових, технологічних та екологічних чинників; характеризує етапи формування мережі науково-дослідних установ і наукових шкіл, їх внесок у розробку теорії та методології селекційно-генетичного вдосконалення порід великої рогатої худоби.

Ім'я Валерія Петровича Бурката також пов'язане з виданням відомих галузевих часописів у галузі тваринництва. Зокрема він був членом редакційної колегії журналів: «Тваринництво України», «Вісник аграрної науки», «Біологія тварин», «Агропром України», «Агроінком», «Рибогосподарська наука»; наукових тематичних збірників: «Молочно-м'ясне скотарство», «Розведення і генетика тварин», «Вісник Черкаського інституту агропромислового виробництва», «Вісник Українського товариства генетиків і селекціонерів»; реферативного журналу «Агропромисловий комплекс України» [5].

Висновки

Відомий учений у галузі селекції, генетики та біотехнології у тваринництві, доктор

сільськогосподарських наук, професор, академік УААН В.П. Буркат здійснив істотний

внесок у розвиток історії вітчизняної аграрної науки. Він відстоював історичну самобутність України як ініціатор видання низки енциклопедичних і довідкових видань, співзасновник історично-біографічних серій, редактор відомих галузевих часописів, автор численних

наукових узагальнюючих праць. Науковий доробок ученого є методологічною основою для подальшої реконструкції процесів і тенденцій розвитку історії аграрної науки, переосмислення наукової спадщини кількох поколінь учених-аграріїв, її творчого використання.

Бібліографія

1. *Бородай І.С.* Слово про Вчителя (Присвячується пам'яті професора, доктора сільськогосподарських наук, академіка Української академії аграрних наук Валерія Петровича Бурката)/І.С. Бородай//Розведення і генетика тварин: міжвід. тем. наук. зб. — Вип. 43. — К.: Аграр. наука, 2009. — С. 3—10.

2. *Буркат В.* Сучасний стан і перспективи розвитку джерельної бази історії аграрної науки України/В. Буркат, М. Слободяник//Ретроспектива публіцистики. — К.: Аграр. наука, 2004. — С. 236—245.

3. *Буркат В.П.* Фрагменти відвертих роздумів про себе і наш час//Буркат Валерій Петрович: біобібліогр. покажч. наук. пр. за 1963—2008 рр. — 2-ге вид., доп./УААН. ІРГТ; уклад. В.І. Фасоля, С.І. Ков-

тун. — К.: Аграр. наука, 2009. — С. 21—61.

4. *Зубець М.В.* Доктор сільськогосподарських наук, професор, академік УААН В.П. Буркат — фундатор новітньої теорії та методології зоотехнічної науки в Україні/М.В. Зубець, Ю.Ф. Мельник, І.В. Гузєв//Методологія наукових досліджень з питань селекції, генетики та біотехнології у тваринництві: матер. наук.-теор. конф., присвяч. пам'яті академіка В.П. Бурката. — К.: Аграр. наука, 2010. — С. 3—5.

5. *Зубець М.В.* Талановитий вчений і організатор аграрного виробництва//Буркат Валерій Петрович: біобібліогр. покажч. наук. пр. за 1963—2008 рр. — 2-ге вид., доп./УААН. ІРГТ; уклад. В.І. Фасоля, С.І. Ковтун. — К.: Аграр. наука, 2009. — С. 5—9.